

Проф. др Гавро Перaziћ, генерал-мајор у резерви

Документ из Рамбујеа који је понудила Западна алијанса за решење косметског проблема био је, у ствари, ултиматум Југославији да прихвати систем окупације трупа Северноатлантског пакта. Наравно, Југославија је одбила, што је НАТО-у послужило као *casus belli* да изведе агресију (бомбардовање) на СР Југославију. Окупациони систем који је предвиђен тим документом односио се на целокупну територију СРЈ, с тим што би на Косову и Метохији имао много комплетнији садржај, јер је реч о територији на којој има немира које треба довести у регуларно стање.

Будући да има разних врста окупација, које су у науци опширно обрађене (уговорна, војна итд.), да је СРЈ прихватила предлог из Рамбујеа, та окупација би имала много елемената ратне окупације (*occupatio bellica*) иако не би произашла као резултат оружаног сукоба између СРЈ и Северноатлантског пакта. Стога би позивање на суверенитет и интегритет Југославије била обична фарса.

Југословенска одбрана од агресије успела је да одбије насилнички покушај наметања решења које је у њеној територијалној надлежности, Резолуцијом 1244 за јужну српску покрајину одређен је привремени посебни режим, а остали део Југославије није претрпео никакве правне измене.

Непосредно пре агресије на СР Југославију, након извесних покушаја да се делегације Србије и неалбанских националних заједница, с једне стране, и представника косметских Албанаца, који су заступали сепаратистичку опцију политичког решења косметске кризе, с друге стране, договоре о статусу Покрајине Косово и Метохија, контакт-група Европске уније је организовала састанак у француском замку Рамбује (16–23. фебруара), а затим наставак у Паризу (15–18. марта), где је предложила Нацрт привременог споразума за мир и самоуправу на Косову.

Још у Паризу, 15. марта 1999, делегација Србије (Југославије) поднела је свој текст, назван „Споразум о самоуправи на Космету“, који је потписала Србија, СР Југославија, и овлашћени представници осам националних заједница које живе на Косову и Метохији, али га нису узеле у обзир западне силе јер њиме није било предвиђено присуство снага НАТО-а на Косову и Метохији. Управо, присуство трупа НАТО-а било је главна преокупација контакт-групе, што се види из текста документа који није прихватио руски представник Борис Мајорски.¹

¹ *Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo*, Rambouillet 3 february 1999.

Присила на југословенску страну да потпише тај споразум била је евидентна, али је, и поред тога, споразум одбијен, након чега је уследила агресија НАТО-а, односно масовно бомбардовање, без икакве селекције, циљева на територији целокупне Југославије. Коначан резултат тог бесомучног рушења и уништавања детаљно је презентован у тужби СРЈ Међународном суду правде у Хагу 29. априла 1999. године.²

Провокативни документ против суверенитета СР Југославије

Основни проблем, који је требало да буде легализован са становишта међународног права, а који је отворено наведен у неким одредбама тог документа, требало је да буде окупациони статус СР Југославије, наметнут на целој територији, а не само на територији Косова и Метохије. Неки уважени писци, одмах су увидели ту замку, која је требало да стално заклињање на суверенитет и територијални интегритет Југославије учини ништавним, јер је тај државни атрибут незамислив с окупационим статусом који је тим документом наметан. На пример Пјер Галоа,³ у излагању „О догађајима у Југославији“, 8. јула 1999, у Паризу, објављеном под насловом „Неуспешна агресија НАТО-а на Југославију“, указује на члан 8. додатка „Б“ нацрта тог документа који гласи: „Особље НАТО, њихова возила, бродови, авиони, опрема ће користити без ограничења пролаз кроз територију СРЈ, са слободним приступом њеном ваздушном простору и њеним територијалним водама. То укључује без ограничења право боравка, маневара, смештаја, коришћења свих зона и инсталација потребних за подршку, увежбавање и операције“. Члановима 9. и 10. тог документа ослобађан је НАТО свих плаћања и сваке правне одговорности што поставља захтев да власти СРЈ омогуће војну окупацију своје тетирорије. Хенри Кисинџер⁴ сматра да је текст из Рамбујеа, којим је тражено да Југославија прихвати војнике НАТО-а широм Југославије, био провокација, „изговор за отпочињање бомбардовања“, те да то „није докуменат који би један прави Србин прихватио“. То је био „ужасан дипломатски докуменат који никада није требало да буде представљен у тој форми“.⁵

Врсте примене силе да СР Југославија прихвати документ

Правни карактер тог документа је проблематичан са становишта међународног права, па га с разлогом неки писци сматрају ултиматумом, док други у методу његове понуде виде примену силе при закључивању

² *NATO Crimes in Yugoslavia*, Documentary Evidence 24. March – 24. April 1999, Belgrad, July 1999, May 1999, II 25. April – 10. June 1999, Belgrad, July 1999.

³ „Политика“, 18. септембра 1999. године. По нашем преводу последња реченица тог члана објављеног у „Политици“ гласи: „То укључује без ограничења право ...“ Енглески текст гласи: „This Shall include but not limited“, што значи да га укључује, али се не ограничава.

⁴ Henry Kissinger, „The Daily Telegraph“, (наведено према: „Вијести“, Подгорица, 24. јул 1999, стр. 8).

⁵ Писмо Ж. Јовановића н. е. г. Роберту Р. Фулеру, председнику Савета безбедности.

међународног уговора. Веома опсежан и детаљан текст тог документа указује да се очигледно настојало да се ускрати остварење суверених права СРЈ над целом територијом државе, посебно на простору Косова и Метохије. Неки ставови Западне алијансе садрже директну претњу независности Југославије, тако да је, у контексту понуде уговора у Рамбујеу, очигледно да је претњом силом желела да натера Југославију да потпише тај споразум.

Поводом писма генералног секретара НАТО-а највишим југословенским органима, као и саопштења Савета НАТО-а о Покрајини Косову и Метохији од 30. јануара 1999, југословенски министар спољних послова навео је у свом писму да је одлука НАТО-а да његов генерални секретар може да одобри ваздушне нападе против циљева на територији СРЈ, као и став да је то „последње упозорење“, „јасна претња агресијом против Југославије“. И даље, да је то директно угрожавање суверенитета и територијалног интегритета СР Југославије, „грубо кршење принципа Повеље УН“, посебно параграф 4, чл. 2. Повеље, и угрожавање самих основа међународноправног поретка. Затим је затражио хитно заседање Савета безбедности ради предузимања одговарајућих мера на основу Повеље УН, односно ради „спречавања агресије против моје земље“.⁶ У писму министра Ж. Јовановића, од 17. марта 1999, наглашено је да „у случају напада Савезна Република Југославија ће деловати сагласно праву легитимне одбране“. Но, са Запада су стално стизале претње, из разних извора и од разних личности. Истовремено, изведене су и војне припреме, па су претње око граница Југославије биле доказ нескривене претње „употребом силе“, која је и уследила у стварности.

Још пре састанка у Рамбујеу, портпарол Стејт Департамента је изјавио да НАТО треба да изведе ваздушне нападе уколико делегација Србије не потпише споразум. Један од копредседника састанка у Рамбујеу, И. Ведрин, изјавио је 19. марта, тј. истог дана кад су делегације напустиле Париз, да НАТО почиње консултације које би могле водити ка одлуци да се бомбардују југословенске војне позиције као одмазда за неуспех мировних разговора о Косову и Метохији.⁷

Интересантно је и писмо Ведрина и Кука председнику Милошевићу у којем су без устезања, као и без имало дипломатске учтивости, поручили: „Ургирамо да приграбите могућност која је понуђена споразумом у Рамбујеу за постизање мира на Косову“. Милошевић⁸ је критиковао цео поступак тих контаката и немогућност да стране споразума утичу на његов садржај, као и немогућност да се уопште сусретну да би се договориле, па је најзад приметио: „Што се тиче Ваших претњи војном интервенцијом НАТО-а, Ваши народи би требало да их се стиде, јер се спремате да примените силу над малим европским

⁶ С (1999)292 – писмо од 31. марта.

⁷ Војислав Мићовић, *Агресија на Југославију „Милосрдни анђе“ новог поретка* (фељтон), „Политика“, 19. јануар 2000.

⁸ С (1999)314 – писмо од 31. марта 1999.

народом зато што штити своју територију од сепаратизма, своје грађане од тероризма и своје историјско достојанство од хуља које не знају ни шта је територија ни шта је достојанство“. Милошевић их је упозорио да немају право да прете „другим земљама и њиховим грађанима“.

Сасвим је јасно да је ничим оправдана сила и *de facto* била драстично примењена. Прво је послужила као претња – да се присили Југославија да прихвати понуђени докуменат, а после, када га није прихватила, та сила се материјализовала употребом најдрастичнијих метода и средстава насиља, рушењем материјалних добара и уништавањем живота грађана Југославије.

Претња силом да се прихвати документ из Рамбујеа

Кориштење силе при склапању међународних споразума одавно је познато и осуђено у међународном праву. У Бечкој конвенцији о уговорном праву из 1969. године разликује се употреба силе према органу који суделује у склапању уговора према самој држави уговорници. Тако се у чл. 51. те конвенције каже: „Изражавање пристанка неке државе да буде везана уговором које је принудом добијено, извршеном над њеним представником путем поступака или претњи упућених лично њему, лишено је сваког правног дејства“, а у чл. 52. исте конвенције речено је: „Ништаван је сваки уговор чије је закључење постигнуто претњом или употребом силе и кршењем принципа међународног права који су унети у Повељи Уједињених нација“.⁹ Тај исти принцип налази се и у Бечкој конвенцији о праву уговора између држава и међународних организација (20. март 1986). На Бечкој конференцији тада је прихваћена засебна декларација о забрани војне, политичке и економске принуде приликом закључивања међународног уговора. Ту се осуђују поступци притиска и претња у било којем облику с циљем да се држава присили да прихвати или изврши неку радњу у вези са закључењем уговора „повредом суверене једнакости држава и слободног пристанка“.¹⁰

Начело „слободне воље“ у закључивању међународног уговора је општеусвојено. Оно постоји и у унутрашњем правном поретку. У међународном праву то је израз државног суверенитета на основу којег се држава обавезује у међународном праву. Зато је међународни споразум који је лишен тог основа ништаван по међународном праву. Ипак, у међународном праву прави се разлика у вези с неким уговорима ратног права који се заснивају на општеприхваћеним нормама међународног права о оружаним сукобима. Упркос чињеници да се за један такав уговор, на пример о примирју или миру, не би могло рећи да је закључен вољом странака, поготову свих странака које су суделовале у оружаном сукобу, мора се ипак поштовати сходно принципу *pacta sunt servanda*.

⁹ Грађа међународног јавног права, Прва књ. (Ст. Ђорђевић, М. Креча, Р. Етнски, И. Чукаловић, Ристић), Н. Сад, 1989, стр. 26 и 52.

¹⁰ Andrassy, *Међународно право*, Загреб, 1976, стр. 312.

Постоји мноштво уговора на које није свака уговорна страна дала вољно свој пристанак, поготову када је реч о уговорима о миру у којима је постојала побеђена страна и победник.¹¹ Међутим, ситуација се унеколико променила од када је рат стављен изван закона, те се евентуалном победнику који би у том рату извео агресију, не може дозволити да користи неке предности које је стекао у таквом сукобу. Бартош каже да се то питање нарочито постављало ако се рат завршавао капитулацијом једне стране у сукобу. Сада се у вези с тим у Повељу уносе новине. Уговори које изнуди држава агресор од своје жртве – нападнуте државе, требало би да буду лишени правне вредности. У чл. 5. дефиниције о агресији (интерпретативна белешка) пише: „Никаква територијална увећања ни посебне користи до којих се дође агресијом, нису и неће бити призната као законита“. С друге стране, у међународном праву даје се нека предност страни у сукобу која је прибегла самоодбрани. Наиме, принуда коју би таква држава применила да државу агресора приволи на склапање неког уговора којим се окончавају ратне операције не би могла да утиче на важење таквог уговора: то је последица агресије као ратног злочина.

Ултиматум – sui generis

Неки писци поступак Запада да наметне споразум у Рамбујеу с правом називају ултиматумом, мислећи на овештану институцију међународног ратног права, на коју су некада зараћене стране биле обавезне пре него што започну ратне операције. Заправо, у Трећој хашкој конвенцији, којом се регулише начин почетка непријатељства, из 1907. године, пише: „Уговарајуће силе признају да непријатељства између њих не треба да почну без претходне и недвосмислене објаве, било у облику образложене објаве рата било у облику ултиматума са условном објавом рата“.¹² Ултиматум је, у ствари, захтев за испуњење услова¹³ који шаље једна држава другој у намери да започне рат ако се не удовољи траженим захтевима (обично се поставља рок за њихово испуњење), а најчешће су они веома тешки. У садашњим условима тешко да се може очекивати да држава потенцијални агресор поштује та правила, јер не би могла да се правда да није прва започела операције, већ да их је предузела у самоодбрани.

У нашем случају, намера да се већ унапред донесе одлука за отпочињање ратних дејстава од стране НАТО-а била је извесна, а наметање документа из Рамбујеа било је повод да се то и оствари. Има основа да се тај документ сматра суштинским ултиматумом према циљу и домањају, иако је његов садржај и модел његовог наметања необичан за ултиматуме који су познати у досадашњој дипломатској пракси.

¹¹ М. Бартош, *Међународно јавно право*, „Култура“, 1956, књ. III, стр. 96–99.

¹² J. Andrassy, *О објави рата*, „ЈРМП“, бр. 3/1956, стр. 403, и даље.

¹³ Интересантан је ултиматум са 10 услова који је бечка влада упутила Србији 1914. године (*Историја дипломатије*, у редакц. Потемкина, превод, Београд, III том, 1951, стр. 220–221).

У међународном праву ултиматум је као институција иманентно везан с феноменом силе, која је у праву забрањена. Она постоји приликом самог коришћења, али се трансформише у други облик ако се не одговори задовољавајуће на постављени ултиматум. Неке државе су настојале да прикрију тај насилнички карактер ултиматума. Тако је приликом Аншлуса Аустрије, 1938. године, којем се противио и сам Саје Инкварт, канцелар Аустрије, немачка страна користила разне перфидне поступке да би се Аншлус представио као воља аустријске власти, што је требало да отклони осуду за његов насилнички карактер. А што се тиче припајања Чехословачке Трећем рајху, 14. марта 1939, председник Хаха је с министром Хвалковским дошао у Берлин на Хитлеров предлог, на састанак са Фон Рибентропом, Герингом и Кајтелом, уз обећање, да ће, ако Хаха потпише њихово присаједињење, Чешка и Моравска бити сачуване од уништења, иначе ће их авијација разорити.¹⁴ Читава ноћ су се изнуђивали потписи, а Хаху су ињекцијама повраћали у нормално стање и претили да ће Праг бити у рушевинама.¹⁵

На основу наведеног јасно је да докуменат из Рамбујеа није могао да буде прихваћен као правна основа за решење „косовске кризе“. Он је остао само жеља НАТО-а – није чак узет ни као правно решење за примирје или обуставу ратних акција које би обавезивало Југославију. Заправо, дошло се, силом прилика, до друге правне основе за окончање оружаних акција на Косову и Метохији, па према томе и агресивних акција (бомбардовање Југославије).

Резолуција 1244 – окончане ратне операције

Многи оружани сукоби се, у ствари, окончају простим престанком ратних операција а да се уговори о миру не закључе, или протекне дуже време док се закључе. После Другог светског рата многа су се примирја закључила под контролом или по налогу УН (израелско-арапски сукоб 1948, у којем је Савет безбедности, својом резолуцијом, 15. јула 1948. наредио странама у сукобу да обуставе војне акције). Неке државе (бивши СССР) дуго нису закључиле мировне уговоре са Немачком, већ су на друге начине окончале ратно стање са том државом и успоставиле нормалне мирнодопске односе. У случају Корејског рата, Савет безбедности је 27. јула 1953. наредио обуставу ватре и тада је склопљено примирје у Панмунџону које још траје.

Мада је сукоб на Косову и Метохији сасма особеног карактера, то није ни оружани сукоб који спада у домен међународног права без обзира на то какав му карактер да Организација уједињених нација. Резолуција 1244 за сада је докуменат с врхунским правним карактером којим је, на одређени начин, окончан оружани сукоб на Косову и Метохији и наметнуте обавезе многим чиниоцима који су инволвирани или ће бити инвилвирани у тај сукоб. При томе, правне обавезе према

¹⁴ М. Бартош, *исто*, стр. 314–316.

¹⁵ *Историја дипломатије*, *исто*, стр. 551.

том документу нису по правној снази идентичне с онима, на пример, из обичних уговора о примирју према 4. хашкој конвенцији о законима о обичајима рата из 1907. године. Заправо, реч је о томе да од страна у сукобу не зависи да ли ће и колико такав споразум важити, већ од аутора Резолуције, а то је Савет безбедности.

Чињеница да је таквим актом – Резолуцијом, окончано ратно стање не значи да стране у сукобу не треба поједине области из својих односа међусобно да регулишу посебним споразумом (на пример, Војнотехнички споразум владе СРЈ и КФОР-а). Таква решења УН имају снагу *ius cogensa* у односу на било какве друге аранжмане међу странама уговорницама. Уосталом, у нашем случају није било никаквог оружаног сукоба, ни међународног ни немеђународног карактера, све до почетка агресије 24. марта. Радило се о насилној терористичкој побуни једне националне заједнице на делу државне територије, што је спадало у искључиву надлежност државе – Југославије. Међутим, инволвирани су се НАТО и неке суседне државе разним учешћем, од директне до посредне агресије, због чега је сукоб унеколико изменио свој правни карактер и Организација УН, с ослонцем на чл. 2. текста 7. главе Повеље, нашла је за потребно да му да озбиљнији карактер.

Наметање уговорне окупације

Кључни проблем због којег је југословенска делегација у Рамбујеу одбила да прихвати предлог споразума јесте, у суштини, статус државе који је предвиђен у предлогу. Без сумње, тражила се нека врста окупационог статуса земље, иако статус који је нуђен није идентичан са статусом ратне окупације (*ocupatio bellica*) какав је предвиђен Хашким правилником из 1907. године. Посебно је било противправно да се тај статус да под управом трупа НАТО-а, иако је било јасно да Југославија није била уопште у ратном стању из којег би једино такав статус могао да произиђе. Шта више, оружане акције с албанским терористима нису имале правну карактеристику ни унутрашњег оружаног сукоба, већ оружане операције легалних снага реда државе против терористичких аката насиља, сходно Допунском протоколу II уз Женевске Конвенције из 1949. године.¹⁶ Ратно стање са 19 држава Атлантске алијансе наступило је тек 24. марта 1999. године. Оно је обухватило целу земљу, јер такав статус не би могао да се заснује само на делу државе, на пример, на Косову и Метохији, јер су то делови територијалног интегритета Југославије. Правилно је запазио Кисинџер¹⁷ у „Вашингтон посту“, да је НАТО тражио „неограничено право да покреће трупе кроз југословенску територију и окупира покрајину суверене земље“, чиме је гарантован „најкрвавији исход“, наглашавајући да је то тражено

¹⁶ Протокол II, стр. 2, чл. 1. да се неће примењивати на ситуације „унутрашњих немира и затегнутости као што су побуне, изоловани спорадични акти насиља“ јер то нису оружани сукоби.

¹⁷ Хенри Кисинџер: „Ни једна разумна југословенска влада не би прихватила захтев из Рамбујеа“ („Политика“, 11. јануар 2000).

пре него што је почело „озбиљније етничко чишћење“. И Пјер Галоа¹⁸ у свом чланку наводи да је чл. 9. и 10. тог предлога НАТО ослобађан свих плаћања и сваке правне одговорности, што поставља захтев да власти СРЈ омогуће војну окупацију своје територије“. Назначене ингеренције снага НАТО-а које су се тражиле према споразуму (чл. 8 и 10), Додатак „Б“, упућују на закључак да је намера била утврђивање тачно одређене дужности окупиране територије, што није било идентично са свим овлашћењима која би иначе следила када је реч о *ocupatio bellica* према Хашком правилнику из 1907. године. Заправо, наведеним члановима предлога из Рамбујеа није обухваћен велики део трећег поглавља наведеног правилника (О војној власти на окупираној територији), што значи да су ингеренције локалних власти у том погледу остале недирнуте (правни и економски поредак, финансије, спољни односи, уређење државних органа, и слично). Ми управо сматрамо да је све друго што спада у државно-правни поредак остало необухваћено тим предлогом. То, наравно, није искључивало могућност ескалирања права окупатора, а на то је и Кисинџер оправдано опомињао у својој изјави. Поготову стога што се у самом предлогу давала предност правног важења предложених обавеза над националним правним прописима, а у погледу обавеза које се односе на погодности трупа Алијансе.

Разне врсте окупације

У међународном праву одавно се расправља о разним врстама окупације. Тако постоји окупација као начин стицања државне територије која је до тада била *terra nullius* (ничија земља).¹⁹ Но, свакако, за нас је најинтересантнија окупација која је последица рата, или је реч о трансформацији власништва, односно управе над одређеном територијом посредством државних органа, најчешће оружаних снага. Посебно и веома често тај термин је везан за окупацију непријатељеве територије која се за време ратног стања освоји од непријатеља и држи до краја рата под посебним режимом уз помоћ оружаних снага које су је освојиле. Иначе, постоје разне поделе окупације, зависно од циљева који желе да се постигну окупацијом или од начина на које се то постиже. После Првог, а нарочито после Другог светског рата веома често је обрађивана та институција међународног права, сигурно зато што се дешавало да су многе територије зараћених страна биле, краће или дуже, окупиране. Поред тих повремено окупираних територија, које су у току рата могле и по неколико пута да мењају свој статус, у мировним уговорима после тих ратова, у међународним односима, било је конституисано неколико територијалних јединица, углавном из састава побеђених држава, којима се давао посебан правни статус и у

¹⁸ П. Галоа, исто, „Политика“, 18. септембар, 1999.

¹⁹ Милан Бартош, исто, стр. 42–45 (сматрало се да то треба да буде *terra nullius* – није припадала ниједној другој држави, уз услов ефективности, тј. стварног заузимања *animus domini* – намера повлашћења и нотификација, објава да друге државе могу ставити примедбе.

којима су се морале ангажовати власти и оружане снаге неких земаља да би осигурале статус окупиране територије и управе на њој како је утврђено мировним уговорима.

Ч. Русо²⁰ сматра да постоје два основна типа мирољубиве војне окупације с обзиром на њихово порекло (*origine*): конвенционалне и неконвенционалне окупације. У мирољубиве конвенционалне окупације аутор убраја четири врсте окупација: окупација на основу залог (*nantissement*) као основа гаранције за извршење уговора (на пример уговора о миру), што је био чест случај у прошлом веку. Окупација се може извести ради васпостављања унутрашњег реда у једној држави, а може имати за циљ одржање протектората или мандата, па државе протектор или мандатар раде на основу међународног уговора о мандату или протекторату. Русо додаје да у неконвенционалне окупације спада принудна окупација, чији је циљ гаранција за предузимање неког поступка. Пример је окупација Крфа, од 31. августа до 27. септембра 1923. због убиства талијанског члана комисије за разграничење (Грчка – Албанија) генерала Телинија и неких официра из састава комисије (касније је установљено да су то урадили Албанци, а не Грци).²¹ У ту врсту окупације аутор убраја и полицијску окупацију, на пример, окупација Сирије од Француске, 1860–1861. године, у име европског концерна, са султановим пристанком ради заштите хришћанских грађана Либана.

Писци указују да је у историји било и војних мирољубивих окупација којима су маскиране интервенције и наводе мноштво таквих примера. Такав је био случај с окупацијом италијанских држава и Швајцарске од стране Француске, за време Револуције,²² ради очувања унутрашњег поретка и консолидације власти. Код неких писаца постоји и тзв. окупација са пристанком или наметнута окупација.

После Првог светског рата писци су такође посвећивали много пажње тим врстама окупације. Тако Луи Ле Фир²³ указује на то да окупација против воље окупиране државе, без уговора којим се допушта, спада у насилне начине решавања међународних спорова. Друга је ситуација када постоји уговор којим се у случају неизвршења њиме одређених обавеза овлашћује друга уговорна држава да предузме извесне мере, међу којима може да буде и окупација. У том случају окупација је мирнодопска репресивна мера, пошто се претпоставља да је изведена као примена већ постојећег уговора. Пример за такву окупацију је окупација Рајнске области коју су 1923. године извеле француске и белгијске трупе на основу одредаба Версајског уговора.

Луи Ле Фир под општим појмом окупације обрађује појам „окупација као јемство или репресалија“ (немачка окупација 1871. године

²⁰ Ch. Rousseau, *Droit International Public*, T III Sirey, Paris 1977, pp. 46–48.

²¹ Исто, стр. 49 (по Strupu L'incident de Janina entre La Grèce et L'Italie, RGDIP 1924, pp. 255–284).

²² Исто.

²³ Луи Ле Фир, *Међународно јавно право* (превод), Београд, 1936, стр. 583.

источних округа у Француској за плаћање ратне штете итд., или после рата 1914–1918. окупација Рајнске области и Рура). Та окупација, каже Ле Фир, није ратна окупација (*ocupatio bellica*). Она се и по циљу потпуно разликује од праве окупације, од заузимања земљишта, јер када је таква окупација предвиђена неким уговором, онда се у њему налази и оправдање за њу, а обично су прописани и услови и трајање окупације.

У случају заједничке окупације неколико држава предвиђа се заједнички споразум окупационих сила, што је био случај и после Првог и Другог светског рата са обе зарађене стране (подела окупационих зона у Француској, Југославији или Немачкој после Другог светског рата од стране савезничких сила).

Наметање окупације без рата

Несумњиво је да је на основу предлога из Рамбујеа требало да се постигне војна окупација југословенске територије, без обзира на то што се према предложеним решењима то још не би могло сматрати комплетном *ocupatio bellica*. Наиме, Југославија још није била у ратном стању с НАТО-ом, нити је у оружаном сукобу с НАТО-ом натерана да прихвати све што би он као победник захтевао од стране побеђене у сукобу. Тек је 24. марта отпочето ратно стање, које је наметнуто Југославији. У случају да је Југославија у оружаном сукобу, након пар дана, хитно захтевала од непријатеља прекид ратних операција, како су планери рата замишљали, уз обећање да ће прихватити споразум из Рамбујеа, НАТО би додао још теже услове везане за суверенитет Југославије од оних у документу из Рамбујеа. Тако је ипак велики опус државно-правних ингеренција остао у надлежност суверене власти Југославије, а суверенитет државе није суспендован према тексту предлога из Рамбујеа. Напротив, он се *expressis verbis* подвлачи на неколико места у документу. Сва изузећа и имунитете које сада имају трупе КФОР-а на Косову и Метохији имале би трупе НАТО-а на локацијама на којима би се налазиле на територији Југославије иако им није уопште потребан, нити је имао смисла њихов боравак на територији СР Југославије. Будући да би, према споразуму, била одређена јача правна снага од прописа СРЈ, тај докуменат би имао предност у односу на Устав земље. Шта више, од Југославије се тражило да прилагоди Устав одредбама тог споразума.²⁴

Елементи ратне окупације

У литератури поред разних врста окупације посебно се обрађује ратна окупација. Поставља се питање да ли би окупација која нам је наметана била ближа ратној или другим врстама окупације. Иначе, обично се мисли на ратну окупацију кад се расправља тај међународно-правни проблем. При томе, писци примећују да се олако дају називи

²⁴ Основа 1/6.

многим ситуацијама сличним окупацији, а оне, у ствари, то нису према међународном праву.

Ратна окупација је била позната још у римском праву. Она је укључивала заузимање непријатељеве имовине у рату, тако да је сваки војник постајао власник дела непријатељеве имовине коју би на тај начин узео за себе. Земљиште и, касније, неке покретне ствари прелазили су у државну имовину, те их појединци више нису могли прибављати окупацијом.

У римском периоду била је неограничена власт окупатора над територијом коју је заузео. Могао је да пустоши земљу, располаже јавним и приватним добрима, да становнике тера на заклетву верности, да их регрутује у сопствену војску, и слично. Окупирану територију је окупатор могао да уступи или прода трећој држави. У рату између Данске и Шведске, 1700–1718, Данска је 1715. продала ХанOVERу територије Бремен и Верден (које је окупирала од Шведске), а Фридрих Пруски је присиљавао хиљаде регрута у Саксонији, која је била окупирана, да служе у његовој војсци.

Правила међународног права о окупацији спадају међу најстарије норме ратног права. Већ при првом покушају да се кодификују правила о вођењу рата (Бриселска конференција 1874)²⁵ у предложеном пројекту о законима и обичајима рата пише: „Територија се сматра окупираном када је стварно потчињена власти непријатељске војске“, и „протеже се само на територији где је та власт установљена и у стању је да се одржава“. Слична је дефиниција и у *Оксфордском приручнику*, у чл. 41: „Подручје се сматра окупираним кад је држава којој припада, услед провале непријатељских трупа стварно престала да врши редовиту власт и када освајач једини може да одржава ред. Границе у којима се та чињеница збила одређује опсег и трајање окупације“.

Из наведених дефиниција види се да је реч о односу две државе, зараћене стране – окупатора и окупиране државе (њене територије). Затим, реч је о непријатељским државама које и даље остају у ратном стању, док се оно не оконча неким другим правним документом, те да је, услед надмоћности једне стране у сукобу, супротна страна морала да уступи противнику део или целу територију државе на којој он успоставља окупациону управу.

Наведене околности би биле сасвим другачије кад би трупе НАТО-а поседовале југословенску територију према предлогу из Рамбујеа, јер НАТО и Југославија још нису били ступили у ратно стање (то се десило тек 24. марта). Отуда се не би могло ни говорити о томе да би трупе СРЈ биле силом потиснуте са својих територија. Евентуално би се могло говорити да су под притиском уступиле НАТО-у своју територију, што нису прихватиле ни по цену рата. Дакле, НАТО – без ратног стања са СРЈ и уопште ратног стања на територији Југославије са било којом

²⁵ *Оксфордски приручник*, *Tableau général des Résolutions, 1873–1956*, Institut de Droit international, Bâle, 1957, pp. 180–197.

страном у сукобу, покушао је да изнуди југословенски пристанак за уговор из Рамбујеа. Да је тај предлог већ био дипломатско недоношче указује и чињеница да за њега није добијен пристанак руског делегата у преговарачкој групи (није се сложио с текстом).

У литератури се указује да је у ратовима (Првом и Другом светском) долазило до окупације знатних подручја на основу примирја, која су, између осталог, садржала и одредбе о односима за време окупације.²⁶ Такву окупацију неки писци не сматрају ратном окупацијом, већ мешовитом или ратном окупацијом на уговорној основи. За такву окупацију важе одредбе из самог примирја, али како у међународном праву нема посебних одредаба о тој врсти окупације, примењују се субстидијарно прописи о ратној окупацији. Узимајући у обзир случај из прошлог рата, када је на основу споразума, 16. маја 1944, између надлежне домаће владе и државе чије су снаге ослободиле Норвешку регулисана надлежност грађанске управе и правосуђа, изводе закључак да такви прописи могу да се примењују и у случајевима када дође до окупације без рата, на пример, у окупацији изведеној у виду репресалија.

Временско и просторно важење окупације

Опште је усвојено гледиште да је окупација привремено и пролазно стање, мада та привременост може трајати и деценијама. Заправо, то је време у којем окупатор обавља фактичку власт. Тај статус обично нестаје након закључења уговора о миру или када на други начин престане ратно стање. Свакако, то стање окупације може нестати и ако снаге браниоца у контраофанзиви поврате своју власт на тој територији. Међутим, дешава се да и поред закљученог уговора о миру тај статус потраје прилично дуго. Тако је лева обала Рајне имала извесно време окупациони статус и после Првог светског рата. Ако је рат био коалиционог карактера, обично су окупационе силе делиле своје зоне окупације (подела на окупационе зоне Немачке после Другог светског рата).

Под окупацијом се подразумева просторна ограниченост окупираног подручја. У вези с тим, постоји делимична и општа окупација. Између две територије једне исте државе – окупиране и неокупиране, не може да се установи нека нова државна граница јер је то недопустиво у међународном праву, али је несумњиво да ће окупатор настојати да део територије коју је окупирао правно раздвоји од неокупираног дела, или да га прошири. Наиме, на делу неокупиране територије суверен има власт у потпуности, а на окупираној територији је његова власт у суспензији, па према томе и ингеренције које еманирају из такве суверене власти.

У тексту из Рамбујеа веома је јасно правно раздвојена територија Југославије изван Косова и Метохије. Међутим, несумњиво, права која

²⁶ J. Andrassy, *исто*, 1977, стр. 598.

су тражена за трупе НАТО-а на територији СРЈ односе се и на Косово и Метохију, али не и обратно. На територији Југославије изван Косова и Метохије та су права начелно назначена, а односе се на ускраћивање извесне државне функционалности зарад погодности трупа Северноатлантског пакта.

Други проблем, који је дерогиран Резолуцијом 1244, јесте искључење тога права јединицама НАТО-а јер оне немају никакав законити мандат (одобрење Савета безбедности за своју акцију), те се и њихов боравак као таквих, чак и на самом Косову и Метохији, сматра као илегалан. Уместо њих се сада налазе трупе УН (КФОР), без обзира на то што се и у Резолуцији УН подсећа да ће се трупе НАТО-а суштински појавити у неким ситуацијама. Према томе, Резолуцијом 1244 јасно је одвојена територија Југославије изван Косова и Метохије у погледу статуса који је Резолуцијом одређен Космету. Иначе, с правом неки писци примећују да би, у супротном, то била капитулација коју Југославија није хтела да прихвати.